

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาของชาวเขาในประเทศไทย

ชาวเขาเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีภาษา วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ แตกต่างกันไปตามเผ่าพันธุ์ เช่น ชาวเขาเผ่าแม้ว มูเซอ ลีซอ อีเกอ กะเหรี่ยง เย้า ลีวะ ถิ่นและขมุ ชาวเขาเหล่านี้อาศัยอยู่ในชุมชนเขตภูเขาในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย จากการสำรวจของกรมประชาสงเคราะห์ (อ้างถึงใน มนูญ ชันชญ 2530 : 44) คาดว่ามี ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทยรวมทั้งสิ้นประมาณ 700,000 คน และจากการสำรวจของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526 : 3-4) ปรากฏว่าชาวเขาเผ่าต่าง ๆ นี้อาศัยอยู่กระจัดกระจายในจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 20 จังหวัด คือ ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี อุทัยธานี ตาก กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เลย แพร่ น่าน ลำปาง พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

เนื่องจากจำนวนชาวเขาในประเทศไทยมีแนวโน้มในการขยายตัวอย่างรวดเร็ว จึงก่อให้เกิดปัญหาในระดัชชาติขึ้น ปัญหาดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

1. การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อหาไร่เลื่อนลอย ไร่แก่ง การโค่นต้นไม้ลงแล้วเผา เพื่อใช้ที่กินหาการเพาะปลูกระยะหนึ่ง พอคุณภาพของดินเสื่อมลงก็จะย้ายไปที่อื่น ๆ เป็นการทำลายป่าไม้ อันเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร ทำให้เกิดปัญหาดินดานมาคือ ดินทั้งทะเลาะหรือเสื่อมคุณภาพ ก่อให้เกิดความแห้งแล้งในฤดูแล้ง และเกิดอุทกภัยหรือน้ำท่วมอย่างฉับพลันในฤดูฝน เป็นการทำลายเศรษฐกิจของประเทศชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. การปลูกฝิ่น ชาวเขาส่วนใหญ่นิยมการปลูกฝิ่นเพราะขายง่าย ราคาดี มีคนไปซื้อถึงที่ แต่การปลูกฝิ่นเป็นการผิดกฎหมาย เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดการค้าขายฝิ่น การแพร่ระบาดของยาเสพติดให้โทษร้ายแรง ทำให้ชาวเขาเองก็ฝิ่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากนั้นทอนสุขภาพ สิ้นเปลือง

เวลาและเงินทองแล้ว ยังทำให้เสียคร่ำครวญ ก่อให้เกิดโรคมัยไข้เจ็บและความยากจน ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการปราบปรามยาเสพติดให้โทษ และช่วยเหลือบำบัดรักษาคนติดยาเป็นจำนวนมาก

3. การแทรกซึมและบ่อนทำลายจากภายนอกประเทศ เนื่องจากชาวเขาอยู่ห่างไกล ชุมชนชน หรืออยู่ห่างไกล เจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงมีกลุ่มผู้ก่อการร้ายจากภายนอกประเทศ ใฝ่พยายามเข้ามาก่อความวุ่นหรือแทรกซึม เป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.ว. 16-17)

ด้วยสาเหตุหลักดังกล่าว ทำให้รัฐตระหนักถึงปัญหาชาวเขาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้วางนโยบายในการพัฒนาชาวเขาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการอนามัย เพื่อมุ่งให้ชาวเขาเกิดความจงรักภักดีต่อประเทศไทย และส่งเสริมให้ชาวเขาพัฒนาตนเองทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่และพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

นโยบายการ จัดการศึกษาชาวเขา

ในปี พ.ศ. 2506 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชาวเขาสาขาการศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก คือ คณะอนุกรรมการชาวเขาสาขาการศึกษา (พ.ศ. 2506) ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องคือ ผู้แทนกรมสามัญศึกษา ผู้แทนตำรวจตระเวนชายแดน ผู้แทนกรมประชาสัมพันธ์ และผู้แทนสำนักงานประมาณ คณะกรรมการชุดนี้ได้ทำการรวบรวมข้อเท็จจริงทุก ๆ ด้าน ที่จำเป็นในการวางแผนการศึกษา และวางโครงการการศึกษาสำหรับชาวเขาพร้อมกันนี้ได้เสนอหลักการเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่ชาวเขาครั้งแรกในปี พ.ศ. 2509 ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 ได้มีการปรับปรุงคณะอนุกรรมการชาวเขาสาขาการศึกษา โดยบูรรวมกับคณะอนุกรรมการชาวเขาสาขานามัย เป็นคณะอนุกรรมการชาวเขาสาขาการศึกษาและอนามัย (2512) ประกอบด้วยอธิบดีกรมสามัญเป็นประธาน คณะอนุกรรมการ ได้แก่ ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนตำรวจตระเวนชายแดน ผู้แทนกรมการแพทย์ ผู้แทนกรมอนามัย และผู้แทนกรมประชาสัมพันธ์ คณะอนุกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ในการวางแผนและดำเนินงานในการจัดการศึกษาและการรักษาพยาบาล ในปี พ.ศ. 2516 คณะอนุกรรมการชาวเขาสาขาการศึกษาและอนามัย ได้มีการปรับปรุงอำนาจหน้าที่และคณะอนุกรรมการอีกครั้งหนึ่ง เป็น คณะอนุกรรมการ

ชาวเขาสาขาการศึกษาและอนามัย (พ.ศ.2516) ประกอบด้วย อธิบดีกรมสามัญศึกษา เป็นประธาน คณะอนุกรรมการอื่น ๆ ได้แก่ ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนตำรวจตระเวนชายแดน ผู้แทนกรมการแพทย์และอนามัย ผู้แทนกรมการฝึกหัดครู ผู้แทนกรมวิชาการ ผู้แทนกรมศาสนา ผู้แทนกรมประชาสัมพันธ์ เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

ในปี พ.ศ.2522 กรมประชาสัมพันธ์ได้เสนอแต่งตั้งคณะอนุกรรมการชาวเขาสาขาการศึกษา (พ.ศ.2522) คณะอนุกรรมการชุดนี้มีอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นประธาน รองอธิบดีกรมวิชาการ และรองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เป็นรองประธานอนุกรรมการ คณะอนุกรรมการ ได้แก่ รองอธิบดีกรมสามัญศึกษา ผู้แทนกรมวิเทศสหการ ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข ผู้แทนตำรวจตระเวนชายแดน ผู้แทน กอ.รมน. ผู้แทนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้อำนวยการกองสงเคราะห์ชาวเขา ผู้อำนวยการกองการศึกษาพิเศษ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษาท้องถิ่น หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์กรมการศึกษานอกโรงเรียน หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ผู้อำนวยการโครงการศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศทช.) เป็นอนุกรรมการ เลขานุการโครงการ ศทช. และหัวหน้างานการศึกษาเบ็ดเสร็จกรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการชาวเขาสาขาการศึกษาชุดนี้มีหน้าที่ ดังนี้

1. ให้คำแนะนำ คำปรึกษา ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะในค่านโยบาย และการบริหารงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาต่อชาวเขา ทั้งในระบบและนอกระบบแก่หน่วยงานต่าง ๆ
2. พิจารณาให้การสนับสนุนแผนการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้การศึกษาชาวเขา ให้เกิดการผสมผสานสอดคล้อง และสนับสนุนซึ่งกันและกัน และไม่ซ้ำซ้อนกัน
3. แก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่ชาวเขา ให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ และมีบทบาทพิจารณาในเรื่องการทำงานของมิชชันนารี และบุคคลอื่น ๆ ที่เข้าไปสอนภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยแก่ชาวเขาด้วย

ในปี 2524 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พิจารณารายงานเรื่องสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมและการศึกษาของชนชาวต่างวัฒนธรรม : ชาวเขา มีมติสรุปได้ดังนี้ คือ ให้

ความเห็นชอบในหลักการ การกำหนดนโยบายด้านการศึกษาแก่ชาวเขา โดยการหาแนวทางในการจัดการศึกษาภาคบังคับแก่ชาวเขา บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างกว้างขวาง ประการที่สอง จัดให้มีแผนพัฒนาการศึกษาสำหรับชาวเขา ซึ่งในระยะแรกเน้นการศึกษาภาคบังคับ การศึกษานอกโรงเรียนอันได้แก่การศึกษาผู้ใหญ่และการฝึกฝนอาชีพต่าง ๆ โดยมีการจัดทำหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมสำหรับชาวเขา รวมทั้งขยายการพัฒนาการศึกษาแก่ชาวเขาออกไปยังท้องถิ่นที่ห่างไกลมากขึ้น เพื่อให้การศึกษาได้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาทาง เศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติ ช่วยให้ชาวเขาอ่าน เขียน พูดภาษาไทยได้ คิดเป็นและคิดชอบ และช่วยตนเองได้ แต่ควรมีวิธีการดำเนินงานเพื่อให้เกิดแรงจูงใจแก่ทุกฝ่ายที่จะช่วยให้การศึกษาของชาวเขาบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ อาทิ พยายามหาวิธีที่น่าสนใจใจให้ชาวเขาเห็นประโยชน์และความสำคัญของการส่งบุตรหลานมา เรียนหนังสือ มีสวัสดิการหรือเงินเพิ่มแก่ครูที่ออกไปสอนท้องถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ในกรณีกระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินงานและประสานงานทั้งในกระทรวงศึกษาธิการและระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป. : 26-31)

การจัดการศึกษาชาวเขาในประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะประสบปัญหาและอุปสรรคในต่าง ๆ ก็ตาม แต่รัฐก็ได้หาแนวทางพัฒนาการศึกษาชาวเขาต่อไป ดังจะเห็นได้ว่ารัฐได้กำหนดแนวนโยบายการจัดการศึกษาชาวเขาไว้ในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 37) ได้นำมาสรุปรวมเป็นนโยบาย หลักการจัดการศึกษาแก่ชาวเขาคังนี้

ให้การจัดการศึกษาภาคบังคับแก่ชาวเขามังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างกว้างขวาง จัดให้มีแผนพัฒนาการศึกษาสำหรับชาวเขา ซึ่งในระยะแรกเน้นด้านการศึกษาภาคบังคับ การศึกษานอกโรงเรียนอันได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่ และการฝึกฝนอาชีพต่าง ๆ โดยมีการจัดทำหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมสำหรับชาวเขา ขยายการพัฒนาการศึกษาแก่ชาวเขาออกไปยังท้องถิ่นที่ห่างไกลมากขึ้น เพื่อให้การศึกษาได้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาทาง เศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติ ช่วยให้ชาวเขาอ่าน เขียน พูดภาษาไทยได้ รู้จักคิดเป็นคิดชอบ และช่วยตนเองได้ พัฒนาชาวเขาให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยเน้นการเสริมสร้างความรู้ สร้างความเข้าใจความผูกพันทางจิตใจให้

นิยมในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพื่อให้ทำให้ชาวเขามีความสำนึกว่าเป็นคนไทยหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ไม่สร้างปัญหาความมั่นคงและก่อการระคายเคืองหรือภัยอันตรายแก่เมืองไทยกับประเทศ เข้าใจสิทธิและหน้าที่พลเมืองไทย ห้ามการตัดไม้ทำลายป่า ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งต้นน้ำ ลำธาร ลกและเลิกการปลูกและเสพฝันในที่สุด รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งนี้ควรมีวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจแก่ทุกฝ่ายที่จะช่วยให้การศึกษาของชาวเขามรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ อาทิ พยายามหาวิธีแนะนำ รุ่งใจ ให้ชาวเขาเห็นประโยชน์และความสำคัญของการส่งบุตรหลานมาเรียนหนังสือ มีสวัสดิการ หรือเงินเพิ่มแก่ครูที่ออกไปและสอนในท้องถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น และแนวทางมาตรการระยะยาวคือ ขยายขอบเขตให้วิธีการสาธารณสุข การศึกษาภาคบังคับ และการศึกษานอกโรงเรียนให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น

หน่วยงานที่จัดการศึกษาชาวเขาในประเทศไทย

จากนโยบายในการจัดการศึกษาชาวเขาคงกล่าวนี้เอง จึงมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชน ได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของแต่ละหน่วยงานจัดการศึกษาชาวเขาในประเทศไทย ซึ่งได้แก่

1. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
2. กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
3. กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
4. กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย
5. กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กระทรวงมหาดไทย
6. กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
7. กองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ กองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม
8. ศูนย์อำนวยการร่วม กองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม
9. มูลนิธิคริสต์จักรกะเหรี่ยงแม่ปืตในประเทศไทย
10. มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

การจัดการศึกษาชาวเขาจังหวัดตาก

จังหวัดตากเป็นจังหวัดหนึ่งใน 17 จังหวัด ที่ตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศไทย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเฒ่า อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภออุ้มผาง และอำเภอพบพระ ประชากรของจังหวัดตาก นอกจากจะประกอบไปด้วยชาวไทยพื้นราบโดยทั่วไปแล้ว ยังประกอบด้วยชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น กะเหรี่ยง มั่ว ภูเขา ลีซอ และเผ่าอื่น ๆ (ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่เผ่าเย้า) รวมมีชาวเขาในจังหวัดตากทั้งสิ้นประมาณ 69,329 คน และเมื่อพิจารณาเด็กชาวเขาคตามโครงสร้างทางอายุแล้ว ปรากฏว่าประชากรชาวเขาที่มีอายุระหว่าง 0-14 ปี มีจำนวนมากที่สุดถึงร้อยละ 44.20 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2529 : 8-13) เป็นที่น่าสังเกตว่าประชากรชาวเขาที่เป็นเด็กอายุอยู่ในวัยที่ควรได้รับการศึกษามีเป็นจำนวนมาก แต่จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2529 : 20) ปรากฏว่าประชากรชาวเขาที่มีอายุ 11 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่ไม่มีการศึกษา มีจำนวนสูงถึงร้อยละ 85.90 แต่ที่ได้รับการศึกษามีเพียงร้อยละ 07.10 เท่านั้น

การจัดการศึกษาแก่ประชากรชาวเขาคงกล่าว จึงเป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดตาก เพราะชาวเขาเผ่าต่าง ๆ นั้น ถือได้ว่าเป็นประชาชนชาวไทยเช่นเดียวกันจึงควรได้รับการศึกษาที่เสมอภาคกัน คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (2518 : 33-35) กล่าวถึงการจัดการศึกษาแก่ชนต่างวัฒนธรรมดังนี้ การจัดการศึกษาสำหรับประชากรของประเทศให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม โดยถือว่าประชากรเหล่านั้นเป็นบุคคลในสังคมวัฒนธรรมไทยทั้งสิ้น ยอมรับกับข้อเท็จจริงบางประการที่ว่ายังมีกลุ่มสังคมวัฒนธรรมย่อยจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีทั่วไปของชีวิตประจำวัน และบางกลุ่มมีความแตกต่างทางศาสนาด้วย ดังนั้นลักษณะสภาพแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติสำหรับกลุ่มสังคมวัฒนธรรมไทย ยอมรับนำมาใช้ เป็นพื้นฐานเพื่อจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเหล่านั้นมิได้

จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับมัธยม คือให้ความรู้พื้นฐานที่จะเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิตที่ดีได้สำหรับบุคคลและสังคม แก่บุคคลและสังคมในท้องถิ่นมีความหมายถึง "บุคคล" ในฐานะที่เป็นพลเมืองของ "สังคม" ที่เป็นประเทศชาติด้วยการกำหนดรูปแบบลักษณะของ "ประเทศ" และ "พลเมือง" จึงมีผลต่อการจัดรูปแบบของการศึกษาสำหรับประชากรที่มีมาจากกลุ่มสังคมวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ นี้ด้วย ถ้ามีการกำหนดภาษาประจำชาติไว้ และกำหนดสิทธิหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อประเทศชาติอยู่ก็จำเป็นที่จะต้องให้การศึกษานี้ในสิ่งสำคัญ ๒ สิ่งนี้แก่พลเมืองทุกคนของประเทศให้ได้ ไม่ว่าจะมีความรู้ภาษา ขนบธรรมเนียม ศาสนา ฯลฯ จากพื้นฐานที่ต่างกันอย่างไร การจัดการศึกษาสำหรับประชากรที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมย่อยเหล่านี้ รัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนและแน่นอนในอันที่จะมุ่งให้การศึกษามีส่วนในการ เสริมสร้างทัศนคติที่ดีในชุมชนเหล่านั้นต่อประเทศไทย และพลเมืองไทย เพื่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับประเทศและความรู้สึกในความเป็นคนไทยร่วมกัน และนอกจากนั้นวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. จัดการศึกษาภาคบังคับ (ป. 1-ป. 6) ให้ทั่วถึงทุกท้องที่และครอบคลุมเด็กที่คอยโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับนี้ ได้แก่ เด็กที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ภาษา และวัฒนธรรม ทัศนคติ รวมทั้งเด็กพิการและเด็กที่อยู่ในสภาพที่ควรให้การสงเคราะห์
2. ให้ความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษาในระดับนี้อย่างมีคุณภาพทัดเทียมกัน โดยเฉพาะการเสริมสร้างคุณภาพของบริการทางการศึกษาในท้องที่ที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจและสังคม
3. ให้การจัดการประถมศึกษาไทยส่วนรวมมีคุณภาพสูงขึ้น โดยเฉพาะคุณภาพการเรียนการสอน การใช้หลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสนองความจำเป็นของท้องถิ่นอย่างแท้จริง รวมทั้งการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการบริหารและการนิเทศการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529 : 52)

สรุปการจัดการศึกษาชาวเขาหรือการจัดการศึกษาสำหรับชาวไทยที่มีความแตกต่างกันในทางด้านภาษา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น ได้รับความสนใจจากรัฐมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน และยังมีแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ไว้สำหรับดำเนินการในอนาคตอีกด้วย

หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาชาวเขาจังหวัดตาก

จากนโยบายดังกล่าว หน่วยงานต่าง ๆ ของจังหวัดตากจึงดำเนินการจัดการศึกษาชาวเขาในหมู่บ้าน หมู่บ้านต่าง ๆ เช่น ในปีการศึกษา 2529 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตาก มีโรงเรียนประถมศึกษาในความรับผิดชอบ จำนวนทั้งสิ้น 227 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาได้ จำนวน 46 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 20.26 กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน ที่ 34 มีโรงเรียนประถมศึกษาในความรับผิดชอบ (เฉพาะในพื้นที่จังหวัดตาก) จำนวน 10 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขา จำนวน 9 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 90.00 ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก มีโรงเรียนประถมศึกษาในความรับผิดชอบ จำนวน 6 โรงเรียน ทุกโรงเรียนในสังกัดเป็นโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาทั้งหมด และกองการศึกษาพิเศษ มีโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จังหวัดตากอยู่ในความรับผิดชอบเพียงโรงเรียนเดียว และเป็นโรงเรียนประถมศึกษาเช่นเดียวกัน รวมโรงเรียนในหน่วยงาน 4 สังกัด จำนวนทั้งสิ้น 244 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขา จำนวน 62 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 25.40

คุณภาพการศึกษาชาวเขาจังหวัดตาก

ถึงแม้ว่าการจัดการศึกษาชาวเขาจังหวัดตากจะมีหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงานเข้าไปดำเนินการก็ตาม แต่ในด้านคุณภาพการศึกษาชาวเขาแล้วยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก โดยเฉพาะความสามารถในการใช้ภาษาไทย ปรากฏว่าชาวเขาที่อายุ 11 ปีขึ้นไป มีความสามารถในการพูดภาษาไทย ได้ร้อยละ 35.90 ความสามารถในการอ่านภาษาไทยได้ร้อยละ 07.40 สำหรับความสามารถในการเขียนภาษาไทย ได้ร้อยละ 07.10 เท่านั้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2529 : 22)

จากสาเหตุด้านความสามารถในการใช้ภาษาไทยของชาวเขาอยู่ในระดับที่ต่ำนี้เอง เป็นผลให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาจังหวัดตากเป็นอย่างมาก อาทิ ในปีการศึกษา 2526 ปรากฏว่านักเรียนประถมศึกษาชาวเขาจังหวัดตากมีอัตราการสอบตกชั้นถึงร้อยละ 24.60 (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตาก 2527 : 77) และ

นอกจากนี้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขา เมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปแล้วยังไม่แตกต่างกัน โดยจะสังเกตได้จากรายงานการประเมินคุณภาพนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2529 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตาก (ม.ป.ป. : 81-106) ปรากฏว่าเมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปกับโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาจังหวัดตากแล้ว มีความแตกต่างกันมาก ดังนี้

โรงเรียนที่ไต่คะแนนสูงสุดคิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ (\bar{X} %)

1. กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ไต่คะแนนสูงสุด คิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 82.20 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 66.68

2. กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปไต่คะแนนสูงสุดคิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 80.05 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 69.37

3. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปไต่คะแนนสูงสุดคิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 82.70 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 73.40

4. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปไต่คะแนนสูงสุด คิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 95.69 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 76.77

5. กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปไต่คะแนนสูงสุด คิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 87.19 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 80.63

6. กลุ่มประสบการณ์พิเศษ (ภาษาอังกฤษ) โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปไต่คะแนนสูงสุดคิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 85.15 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 80.15

โรงเรียนที่ไต่คะแนนต่ำสุดคิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ (\bar{X} %)

1. กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปไต่คะแนนต่ำสุด คิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 53.92 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 44.50

2. กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ไต่คะแนนต่ำสุด คิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 38.30 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 37.30

3. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปไต่คะแนนต่ำสุดคิกเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 49.57 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาค่าเฉลี่ยร้อยละ 42.50

4. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ได้คะแนนต่ำสุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 60.17 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขา ค่าเฉลี่ยร้อยละ 65.80
5. กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ได้คะแนนต่ำสุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 61.61 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขา ค่าเฉลี่ยร้อยละ 62.50
6. กลุ่มประสบการณ์พิเศษ (ภาษาอังกฤษ) โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ได้คะแนนต่ำสุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 42.46 โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขา ค่าเฉลี่ยร้อยละ 43.40

จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป และโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาคังกล่าว พอสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยส่วนรวมของนักเรียนประถมศึกษาชาวเขาอยู่ในระดับที่ต่ำมาก

ความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาชาวเขาจังหวัดตาก

การจัดการศึกษาแก่ประชาชนในประเทศ เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงของรัฐบาลที่จะต้องให้การศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 เป็นอย่างต่ำ ชาวเขาจังหวัดตากจึงถือว่าเป็นพลเมืองส่วนหนึ่งของประเทศ ที่ควรได้รับการศึกษาตามควรแก่สภาพ แต่เนื่องจากชาวเขามีภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมแตกต่างจากชนส่วนใหญ่ของประเทศ การจัดการศึกษาไทยใช้หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การบริหาร และการนิเทศการศึกษาที่เหมือนกันกับโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปจึงไม่ไต่ผลเท่าที่ควร ในส่วนที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาคั้งที่ไต่ทราบแล้วว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับที่ต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กนักเรียนทั่วไป

ฉะนั้นการให้การศึกษแก่ชาวเขาจะต้องทำเป็นกรณีพิเศษแตกต่างจากโรงเรียนพื้นราบทั่วไป โดยมีหลักสูตรพิเศษ ครูที่สอนชาวเขาควรได้รับการอบรมพิเศษ โดยเฉพาะหลักสูตรสำหรับชาวเขาควรจัดทำเป็นพิเศษ และให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและขนบธรรมเนียมประเพณีชาวเขา เพื่อให้หลักสูตรนั้นง่ายต่อการเข้าใจของชาวเขา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524 : 49-102) เมื่อหลักสูตรการเรียนการสอนได้รับการ

พัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพชาวเขาแล้ว สิ่งสำคัญที่จะต้องพัฒนาควบคู่กันไปคือกระบวนการบริหาร และกระบวนการนิเทศการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาจะต้องมีกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการ ประสานสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี การศึกษาจึงจะบรรลุเป้าหมายได้

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

นักการศึกษาทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทย ได้ให้ความหมายของ "การนิเทศการศึกษา" ไว้ตามความเชื่อของแต่ละท่าน ดังนี้คือ

กู๊ด (Good 1973 : 539) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครูหรือบุคคลอื่น ที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษา ให้รู้จักวิธีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

แฮร์ริส (Harris 1975 : 10-11) การนิเทศการศึกษา หมายถึง การที่บุคลากรในโรงเรียนได้กระทำต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนเกิดประสิทธิผลในด้านการจัดการเรียนการสอน

ไวลส์ (Wiles 1967 : 5) การนิเทศการศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่ช่วยการ ช่วยให้ครูได้ปฏิบัติงานดียิ่งขึ้น

ซารี มณีศรี (2521 : 1) การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามอย่างหนึ่ง ในหลาย ๆ อย่าง ที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษามีคุณภาพทั้งด้านการเรียนการสอน

นิพนธ์ ไทยพานิช (2528 : 17) การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามของบุคลากรทางการศึกษาที่จัดทำกิจกรรม และให้การบริการกับผู้บริหารและครูในทางตรงและทางอ้อม ที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนของครู เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนของนักเรียน

สังกต อูทรานันท์ (2530 : 12) การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

ส่วนอีกความหมายหนึ่งของการนิเทศการศึกษาที่จะกล่าวต่อไปนี้ มีความเชื่อว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับของศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ กับกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน เพื่อแสวงหาวิธีแนวทางปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนและครู ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนและครู มีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน การจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของหลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 : 6)

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาดังกล่าวแล้วนี้ พอสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับบุคลากร 3 ฝ่าย คือ

- (1) บุคลากรที่ทำหน้าที่บริหารการศึกษา เรียกว่า ผู้บริหารการศึกษา
- (2) บุคลากรที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา เรียกว่า ผู้นิเทศการศึกษา
- (3) บุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นผู้รับการนิเทศการศึกษา เรียกว่า ผู้รับการนิเทศ

การศึกษา

ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ โดยใช้สติปัญญา เหตุผล ตามวิถีทางในระบอบประชาธิปไตย เพื่อพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอนให้บังเกิดประสิทธิผลสูงสุด

จุดมุ่งหมายของกรณีศึกษาการศึกษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกรณีศึกษาไว้หลายลักษณะ อาทิเช่น สจ๊วต อูทรานันท์ (2530 : 13) กล่าวว่ากรณีศึกษามีจุดมุ่งหมาย

4 ประการ คือ

- (1) เพื่อพัฒนาคน หมายถึง กรณีศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น
- (2) เพื่อพัฒนางาน หมายถึง การพัฒนาการสอนให้ดีขึ้น
- (3) เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ หมายถึง การทำงานร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน ผลักเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานภายใต้การบังคับและคอยตรวจตรา หรือคอยจับผิด
- (4) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกรณีศึกษา ทั้งนี้เพราะว่าขวัญและกำลังใจ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากกรณีศึกษาไม่ได้ทำการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว กรณีศึกษาก็ย่อมจะประสบผลสำเร็จได้ยาก

บริก และจัสต์แมน (Brig and Justman อ้างถึงใน วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ ม.ป.ป. : 5-6) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายของกรณีศึกษามี 4 ประการ คือ

- (1) ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ (Professional Leadership)
- (2) ส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู (Aid Teacher's Growth)
- (3) ปรับปรุงการสอนของครู (Improvement of Teaching)
- (4) ส่งเสริมแนะนำครู และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

(Guiding Staff and Community Relation)

และนอกจากนั้น ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา บังคับเพื่อแก้ไข ป้องกันปัญหา และอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น สร้างสิ่งใหม่ขึ้นไว้เองและการสร้างสรรค์จากความคิดค้นและวิจัยด้วย โดยสามารถกล่าวให้เห็นเด่นชัดได้ดังต่อไปนี้ คือ

(1) เพื่อช่วยให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของกลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน สำหรับเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานบริหารด้านวิชาการ เช่น การกำหนด ทางเลือก สร้างสื่อ และเครื่องมือการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

(2) เพื่อมุ่งใช้เหตุผล ในการวินิจฉัยด้วยวิจาร์ณาณทำให้สามารถหาทางเลือกในการ ทักสินใจได้เที่ยงตรงต่อปัญหาและแก้ไขปัญหาได้ผลดี

(3) เพื่อมุ่งให้ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ และผู้รับ การนิเทศ มีความเชื่อมั่นศรัทธาว่าการศึกษาคือสื่อสารกันอย่างเปิดเผย และอิสระจะก่อให้เกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน

(4) เพื่อให้เกิดความร่วมมือ และประสานงานกันอย่างดี การร่วมมือ และประสานงาน ที่ดีนั้น ทุกฝ่ายจะต้องทราบบทบาทและหน้าที่ของตน เพราะการร่วมมือกันนี้มีหลายระดับ

(5) เพื่อมุ่งให้ตอบสนองความต้องการของผู้รับการนิเทศ ซึ่งมีความต้องการต่าง ๆ เช่น ความเข้าใจ และการใช้หลักสูตรใหม่ การเปลี่ยนวิธีการสอนใหม่ ๆ กิจกรรมการเรียน การสอนต่าง ๆ ที่ต้องการทราบและนำมาใช้ เป็นต้น

(6) เพื่อมุ่งปลูกฝัง สร้างเสริม และรักษามนุษยสัมพันธ์กันภายในระบบงาน

(7) เพื่อมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้า (สำนักงาน

จากความเชื่อในเรื่องจุดมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษาของนักการศึกษาทั้งที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ พอสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษา มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคน การพัฒนางาน การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้รับการนิเทศ และเนื่องจากการนิเทศการศึกษเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรทางการศึกษาหลายฝ่าย การทำงานร่วมกันจะมีประสิทธิภาพได้นั้น ทุกฝ่ายจะต้องมีวินัยในตนเอง ใช้สติปัญญาและเหตุผล เคารพในหน้าที่และสิทธิของแต่ละบุคคลตามระบอบประชาธิปไตย จึงจะทำให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจ สามารถประสานสัมพันธ์ เพื่อให้งานการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในที่สุด

หลักการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน

เบอร์ตัน และบรูคเนอร์ (Burton and Brueckner 1955 : 85-88) ได้เสนอหลักการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนไว้ 4 ประการ คือ

- (1) การนิเทศการศึกษา ควรจะมีความถูกต้องตามหลักวิชา (Theoretically Sound)
- (2) การนิเทศการศึกษา ควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific)
- (3) การนิเทศการศึกษา ควรจะเป็นประชาธิปไตย (Democratic)
- (4) การนิเทศการศึกษา ควรจะเป็นการสร้างสรรค์ (Creation)

สังข์ อุทรานันท์ (2530 : 15-17) ได้เสนอหลักการสำคัญของการนิเทศการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

หลักการที่ 1 การนิเทศการศึกษา เป็น "กระบวนการ" ทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

หลักการที่ 2 การนิเทศการศึกษา มีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของนักเรียน แต่การดำเนินงานนั้นจะกระทำโดยผ่าน "ตัวกลาง" คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

หลักการที่ 3 การนิเทศการศึกษา (ในประเทศไทย) เน้นบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย

ฟรานเซท (Franseth) อ้างถึงใน วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ ม.ป.ป. : 23) ได้ให้ข้อเสนอแนะถึงหลักการนิเทศการศึกษา โดยเน้นในคำคมทหาของผู้นำกลุ่ม กล่าวโดยสรุปมี 4 ประการ คือ

- (1) การนิเทศจะใหม่ลอย่างสูงสุดในการปรับปรุงการเรียนการสอนก็ต่อเมื่อการนิเทศนั้นได้ให้ความสำคัญแก่วิธีการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และตั้งอยู่บนรากฐานที่แน่นอน ซึ่งได้พิจารณาตกลงร่วมกันโดยคณะครูและศึกษานิเทศก์
- (2) การนิเทศจะมีความสำคัญสำหรับครูก็ต่อเมื่อการนิเทศนั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อผู้รับการนิเทศโดยตรง นั่นคือจะต้องให้ครูได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาว่าจะให้ศึกษานิเทศก์ช่วยเหลือในเรื่องใดจึงจะเป็นที่ต้องการของเขา
- (3) การนิเทศที่ดีจะต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ยั่วยุและสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในการช่วยเหลือครู และจะต้องทำให้ครูรู้สึกว่าจะช่วยให้เขาพบวิธีที่ดีกว่าในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
- (4) การนิเทศจะให้โดยสมัครใจวิธีการวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา และช่วยให้ผู้ร่วมงานได้ศึกษาปัญหา ตลอดจนรายละเอียดต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานเสียก่อน

บุคลากรที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในโรงเรียน

สังข์ อูทรานันท์ (2530 : 59-61) กล่าวว่าบุคลากรที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่

- (1) ผู้บริหาร ผู้บริหารมีความสำคัญต่อการนิเทศการศึกษาด้วยเหตุผล คือ
 - 1.1 งานนิเทศการศึกษาเป็นงานของผู้บริหาร ในการบริหารนั้นผู้บริหารจะต้องทำการพัฒนาบุคลากรภายในโรงเรียนควบคู่ไปด้วย เพื่อให้บุคลากรเหล่านั้นสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การที่ผู้บริหารทำการนิเทศควบคู่ไปด้วยแล้วจะกล่าวได้ว่า ผู้บริหารคนนั้นทำงานของตนได้อย่างสมบูรณ์
 - 1.2 การนิเทศภายในโรงเรียน หรือสถานศึกษาจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสนใจ และเอาใจใส่ของผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนหรือสถาน-

ศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้บริหาร จะเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้การดำเนินการนิเทศ การศึกษาประสบผลสำเร็จ และบรรลุผลตามจุดหมายที่ตั้งไว้

(2)ศึกษานิเทศก์ ผู้ที่เป็นศึกษานิเทศก์โดยตำแหน่ง จะมีความสำคัญต่อการนิเทศ การศึกษา ดังนี้

2.1 เป็นบุคคลซึ่งทำหน้าที่นิเทศการศึกษาโดยตรง ซึ่งงานนิเทศการศึกษา ถือว่าเป็นภารกิจหลักของศึกษานิเทศก์ทุกคน

2.2 เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะเป็นผู้ได้รับการฝึกอบรม เพื่อปฏิบัติงานทางการนิเทศการศึกษาโดยตรง ดังนั้นความ สำเร็จของการนิเทศการศึกษาจึงจะขึ้นอยู่กับศึกษานิเทศก์เป็นอย่างมาก

(3) คณะครูผู้ทำหน้าที่นิเทศ คณะครูผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาเป็นผู้ในเขตที่ได้รับการ แต่งตั้งขึ้นอย่างไรไม่เป็นทางการ เพื่อให้ทำหน้าที่จัดและดำเนินการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน หรือสถานศึกษา คณะครูผู้ทำหน้าที่นิเทศในประเทศไทยเรามีอยู่หลายลักษณะ เช่น หัวหน้าหมวดวิชาใน โรงเรียนมัธยมศึกษาหรือวิทยาลัยอาชีวศึกษา ครูวิชาการในกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนัก- งานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และครูวิชาการโรงเรียนเทศบาลและ เมืองพัทยา เป็นต้น

หวน พิณวิทย์ (2528 : 149) กล่าวว่าบุคคลที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ได้แก่

(1) ผู้บริหารการศึกษา คือ ผู้บริหารระดับกระทรวง กรม จังหวัด และอำเภอ ซึ่งได้แก่ รัฐมนตรี อธิบดี ศึกษาธิการจังหวัด ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด และหัวหน้า การประถมศึกษาอำเภอ เป็นต้น ผู้บริหารการศึกษาเหล่านี้ ย่อมมีหน้าที่บริหารการศึกษาใน หลาย ๆ ด้าน ซึ่งครอบคลุมถึงการนิเทศการศึกษาด้วย

(2) ศึกษานิเทศก์ คือบุคคลที่มีหน้าที่ในการนิเทศการศึกษาโดยตำแหน่ง ซึ่งปัจจุบันนี้ มีศึกษานิเทศก์กรม ศึกษานิเทศก์เขต ศึกษานิเทศก์จังหวัด และศึกษานิเทศก์อำเภอ เป็นต้น

(3) ผู้บริหารโรงเรียน คือผู้บริหารในโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการและหัวหน้าหมวดวิชา เป็นต้น

(4) ผู้เชี่ยวชาญ คือบุคคลที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร เพื่อช่วยเหลือ แนะนำ และให้ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนแก่ครู

และนอกจากนี้ยังมีผู้ให้ทัศนะว่า การนิเทศการศึกษาในโรงเรียน เป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าชั้น หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ และครูผู้สอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนครูวิชาการกลุ่มที่อยู่ในโรงเรียน ซึ่งเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับการนิเทศทั่วจักรสำคัญที่จะปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียน คือผู้บริหารโรงเรียน เพราะผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นผู้สนับสนุนการนิเทศการศึกษา และทำหน้าที่เป็นผู้ให้การศึกษาด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2529 : 9)

บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรทางการนิเทศการศึกษา

ทามที่ สังก อุทรานันท์ (2530 : 59-61) ได้กล่าวว่าบุคลากรผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษาศึกษานิเทศก์ และคณะครูผู้ทำหน้าที่นิเทศ ดังนั้นบุคลากรจึงกล่าว จึงมีบทบาทและหน้าที่ในการนิเทศการศึกษา ดังต่อไปนี้คือ

(1) ผู้บริหารการศึกษา โดยหลักการนิเทศการศึกษาในแนวโน้มใหม่เน้นผู้บริหารมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการนิเทศการศึกษา คือ

- 1.1 ร่วมวางแผนการจัดการนิเทศการศึกษาร่วมกับผู้ให้และผู้รับการนิเทศ โดยอยู่ในฐานะประธานของคณะกรรมการจะมีความเหมาะสมที่สุด
- 1.2 เป็นผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินการนิเทศการศึกษา โดยการให้บริการและสนับสนุนในด้านวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
- 1.3 สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา โดยการเยี่ยมเยียนดูการทำงาน การสอบถามเพื่อแสดงความสนใจ หรือท่วงโยคคณะผู้ทำงาน รวมถึงการทำนุบำรุงขวัญโดยการพิจารณาให้ความชอบ เป็นกรณีพิเศษอีกด้วย

(2) ศึกษานิเทศก์ ในการจัดการนิเทศการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จนั้น ศึกษานิเทศก์จำเป็นต้องมีบทบาทหน้าที่สำคัญ คือ

2.1 ร่วมการวางแผนงานในการปฏิบัติงาน โดยมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ ร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายและกำหนดทางเลือก รวมทั้งวางแผนงานในการปฏิบัติงาน

2.2 เป็นวิทยากรผู้ให้ความรู้ในสิ่งที่จะปฏิบัติ หากศึกษานิเทศก์ไม่มีความถนัดในเรื่องใดก็เป็นหน้าที่ที่ศึกษานิเทศก์จะต้องแสวงหาวิทยากรจากแหล่งอื่นมาช่วยให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน

2.3 ดำเนินการนิเทศการปฏิบัติงานโดยการมีส่วนร่วมในการทำงาน ให้คำแนะนำ ประเมิน ให้การช่วยเหลือ ช่วยแก้ไขจุดบกพร่องและชี้แนะให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาตนเอง

2.4 ทำการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อเป็นการกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาตนเองด้วยความมั่นใจ

2.5 ดำเนินการประเมินผลสารจักรการนิเทศการศึกษาเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่องต่าง ๆ หรือเพื่อหาทางยกระดับคุณภาพของผลการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น

(3) คณะครูผู้ทำการนิเทศ คณะครูผู้ทำการนิเทศนั้นจัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในลักษณะเดียวกับศึกษานิเทศก์ ดังนั้นคณะครูผู้ทำหน้าที่นิเทศจึงมีบทบาทหน้าที่เช่นเดียวกับบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ดังกล่าวแล้ว (สังข์ อุทรานันท์ 2529 : 41-43)

หวน พิณพิสัย (2528 : 150) กล่าวว่า ผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ทั้งผู้บริหาร การศึกษา ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียน จะต้องทราบภาระหน้าที่ว่าเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้อง ซึ่งมีดังต่อไปนี้

- (1) ช่วยเหลือครูในการพัฒนาและปรับปรุงตนเอง
- (2) ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร
- (3) ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอนของตนให้ดีขึ้น
- (4) เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชา ซึ่งมีอยู่ในโรงเรียนได้ช่วยเหลือเพื่อนครู
- (5) ส่งเสริมให้คณะครูมีความสนใจในอุปกรณ์การสอน
- (6) ช่วยเหลือครูในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กให้ดีขึ้น
- (7) ช่วยเหลือครูในการประเมินผลนักเรียน

(๘) ส่งเสริม บัณฑิต ให้ครูรู้จักประเมินผลโครงการปฏิบัติงานและความก้าวหน้า
ของงาน

(๙) ช่วยให้การประสบผลสำเร็จและมีความรู้สึกมั่นคง

ในทัศนะของ ซาวิ มณีศรี (2521 : 60-61) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาท
และหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียน ต่อการนิเทศการศึกษา ดังนี้คือ

(1) ช่วยเหลือครูแต่ละคนในการทำการสอนให้ได้ผลดี แก้ปัญหาของครูแต่ละคน
ทั้งในด้านการสอนและปัญหาส่วนตัว นอกจากนั้นยังช่วยส่งเสริมให้ครูแต่ละคนมีความเจริญ
งอกงามในอาชีพด้วย

(2) เป็นผู้ประสานงานและให้บริการแก่ครูทุกคนในด้านการสอน คือต้องช่วยเหลือ
ครูทั้งในด้านเนื้อหาที่จะสอน วิธีสอน การใช้อุปกรณ์การสอน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจน
การวัดผลการศึกษา

(3) ทำหน้าที่เป็นวิทยากรที่ดีของครูในทุกโอกาส คือสามารถให้คำปรึกษา แนะนำ
หรือชี้แจงแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมให้แก่ครู

(4) ประเมินผลการเรียนการสอนและโปรแกรมของโรงเรียนทั้งหมด เพื่อปรับปรุง
ให้ดีขึ้น

ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สุระ กิ่งมณี (2529 :
73) ที่ได้ให้ทัศนะว่า ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในการจัดการศึกษา เพราะ
การศึกษาจะก้าวหน้าหรือถดถอย ขึ้นอยู่กับการบริหารเป็นหลัก บทบาทของผู้บริหารมีอิทธิพลไม่
น้อยกว่าผู้ทำหน้าที่สอน ผู้บริหารที่ดีและมีความสามารถ จะมีส่วนผลักดันให้การศึกษาก้าวหน้า
ไปอย่างไม่หยุดยั้ง และมีผลทำให้ทุกอย่างมีความตั้งใจ มีความพยายามและทุ่มเทความสามารถใน
การทำงานตามหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ ในทางปฏิบัติผู้บริหาร เป็นผู้มีส่วนสำคัญที่ผลักดันให้การนิเทศ
การศึกษารรุดหน้าเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนทั้งหมดในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ

งานหลักของการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน

แฮร์ริส (Harris 1975 : 11-12) ได้เสนองานหลักของการนิเทศการศึกษา

ในโรงเรียนไว้ 10 ประการ คือ

- (1) งานค้ำหลักสูตร ซึ่งเกี่ยวกับการร่างหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร การสร้างคู่มือหลักสูตร จัดทำแผนการสอน กำหนดการสอน กำหนดมาตรฐานการเรียนการสอน และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- (2) งานการจัดการเรียนการสอน เกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดคู่มือนักเรียน การจัดเวลาเรียน
- (3) งานบุคลากร เกี่ยวกับการจัดบุคลากรเข้าสอน หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ และงานอื่น ๆ เช่น การคัดเลือกบุคลากรโดยการสำรวจ สอบคัดเลือก การเก็บรักษาทะเบียนประวัติบุคลากร
- (4) งานอำนวยความสะดวก เกี่ยวกับการจัดเครื่องมือ เครื่องใช้สำหรับครู ตลอดจนการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับอาคารสถานที่ เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
- (5) งานจัดหาวัสดุ เกี่ยวกับการวิเคราะห์ ประเมินเลือกสรรวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ได้เกิดประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอน
- (6) งานฝึกอบรมบุคลากรประจำการ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าให้แก่ คณะครู หรือผู้ปฏิบัติงาน อันจะทำให้บุคลากรเหล่านี้มีขีดความสามารถสูงขึ้น
- (7) งานปฐมนิเทศบุคลากรใหม่ เกี่ยวกับการให้ข้อมูลที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน สำหรับผู้ที่ยังไม่รู้จักเข้าทำงานใหม่ เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้พร้อมที่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (8) งานบริการพิเศษ เกี่ยวกับการบริการที่จะช่วยให้กิจการของโรงเรียนเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมถึงงานพัฒนานโยบายและงานวางแผนการใ้บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ
- (9) งานสัมพันธ์กับชุมชน เกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจอันดีจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ประกอบด้วยการแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวทางการศึกษาให้ชุมชนให้ทราบ แสวงหาและเลือกใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา พยายามหลีกเลี่ยงอิทธิพลในทางที่ผิดและไม่เหมาะสมของชุมชนที่จะมีผลต่อการสอน
- (10) งานประเมินผล เกี่ยวกับการวางแผน การจัดและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการเรียนการสอนในทุก ๆ ด้าน

สายหยุด จำปาทอง (อ้างถึงใน วินัย สมมิตร 2527 : 264-265)
งานหลักของศึกษานิเทศก์ หรือผู้นิเทศการศึกษาแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ได้ดังต่อไปนี้ คือ

- (1) เกี่ยวกับครู
 - 1.1 ช่วยจัดปฐมนิเทศครูใหม่
 - 1.2 ช่วยครูใหม่ในการปฏิบัติงาน
 - 1.3 ช่วยครูตามที่ขอรองมา
 - 1.4 เปิดโอกาสให้พบปะอยู่เสมอ
- (2) เกี่ยวกับหลักสูตร
 - 2.1 ส่งเสริมให้ครูศึกษาหลักสูตร ประมวลการสอนให้เข้าใจ
 - 2.2 ส่งเสริมให้ครูทำประมวลการสอนและบันทึกการสอนร่วมกัน
 - 2.3 ส่งเสริมให้ครูปรับปรุงหลักสูตรและประมวลการสอน
 - 2.4 ส่งเสริมให้ครูใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด สำหรับปรับปรุงหลักสูตร
- (3) เกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน
 - 3.1 แนะนำให้ครูทราบถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่และทอจักหาได้ และให้ใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
 - 3.2 พยายามจัดบริการเกี่ยวกับอุปกรณ์เท่าที่สามารถทำได้
 - 3.3 ส่งเสริมให้ครูผลิตอุปกรณ์อย่างง่าย ๆ เท่าที่จะทำได้
 - 3.4 ส่งเสริมให้ครูใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน
- (4) เกี่ยวกับการปรับปรุงงานวิชาชีพของครู
 - 4.1 ส่งเสริมให้ครูสังเกตการสอนของกันและกัน และของโรงเรียนอื่น
 - 4.2 ร่วมปรึกษากับครูเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอน
 - 4.3 ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรมสัมมนา
 - 4.4 ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ

(5) เกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน

5.1 ส่งเสริมให้ครูวางแผนการเรียนการสอนร่วมกัน

5.2 ส่งเสริมให้ครูทำงานร่วมกับผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่น ๆ ในการปรับปรุง

โรงเรียน

(6) เกี่ยวกับการค้นคว้าทดลอง

6.1 ส่งเสริมให้ครูทดลองสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เช่น วิธีสอน

6.2 ส่งเสริมให้ครูค้นคว้าอยู่เสมอ

6.3 ส่งเสริมในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ครูจะได้ทำการค้นคว้าทดลองได้สะดวก

ในทัศนะของ นิพนธ์ ไชยพานิช (2528 : 13) ได้สรุปลักษณะของงาน (Tasks) และพันธกิจ (Functions) ของการนิเทศการศึกษา ได้ 4 รายการใหญ่ ๆ คือ

(1) ให้บริการต่อครูในทางอ้อม

(2) ให้บริการต่อครูในทางตรง

(3) เกี่ยวกับผู้บริหาร

(4) เกี่ยวกับผู้วัดผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527 : 8) ได้เสนองานนิเทศการศึกษา ซึ่งครอบคลุมงานหลักในคู่มือบริหารโรงเรียนประถมศึกษา มีอยู่ 6 งาน คือ

(1) งานวิชาการ

(2) งานบุคคล

(3) งานกิจการนักเรียน

(4) งานอาคารสถานที่

(5) งานธุรการและการเงิน

(6) งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

กระบวนการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนที่ได้ผลดีนั้น นักการศึกษาหลายท่านเชื่อว่าจะต้องอาศัยกระบวนการในการทำงาน ในอดีตที่ผ่านมาเนื่องจากยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึงกระบวนการทำงานสำหรับการนิเทศการศึกษาโดยตรง แอริสจึงนำแนวความคิดจากกระบวนการบริหารงานการศึกษาของ แอลเลนมาเสนอใช้กับกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งแอลเลน (Allen อ้างถึงในสังคี อูทรานันท์ 2530 : 76-79) กล่าวว่ากระบวนการบริหารงาน ประกอบด้วย 5 กระบวนการ เรียกว่า "POLCA" โดยย่อมาจากคำศัพท์ดังต่อไปนี้ คือ

P = Planning Processes	(กระบวนการวางแผน)
O = Organizing Processes	(กระบวนการจัดสายงาน)
L = Leading Processes	(กระบวนการนำ)
C = Controlling Processes	(กระบวนการควบคุม)
A = Assessing Processes	(กระบวนการประเมินผล)

(1) กระบวนการวางแผน (Planning Processes) มีดังนี้

- 1.1 คิดถึงสิ่งที่จะทำว่าคืออะไรบ้าง
- 1.2 กำหนดแผนงานว่าจะทำอะไร เมื่อไร
- 1.3 กำหนดจุดประสงค์ในการทำงาน
- 1.4 คาดคะเนผลในการทำงาน
- 1.5 พัฒนากระบวนการทำงาน
- 1.6 วางแผนในการทำงาน

(2) กระบวนการจัดสายงาน (Organizing Processes) มีดังนี้

- 2.1 กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการทำงาน
- 2.2 ประสานงานกับบุคลากรต่าง ๆ ที่จะปฏิบัติงาน
- 2.3 จัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงาน
- 2.4 มอบหมายงานให้บุคลากรฝ่ายต่าง ๆ

- 2.5 จัดให้มีการประสานงานสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำงาน
- 2.6 จัดทำโครงสร้างในการปฏิบัติงาน
- 2.7 จัดทำภาระหน้าที่ของบุคลากร
- 2.8 พัฒนานโยบายในการทำงาน

(3) กระบวนการนำ (Leading Processes) มีดังนี้

- 3.1 ตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ
- 3.2 ให้ความปรึกษาหารือ
- 3.3 สร้างนวัตกรรมในการทำงาน
- 3.4 ทำการสื่อสารเพื่อความเข้าใจในคณะทำงาน
- 3.5 สร้างแรงจูงใจในการทำงาน
- 3.6 เร้าความสนใจในการทำงาน
- 3.7 กระตุ้นให้ทำงาน
- 3.8 อำนวยความสะดวกในการทำงาน
- 3.9 ริเริ่มการทำงาน
- 3.10 แนะนำการทำงาน
- 3.11 แสดงตัวอย่างในการทำงาน
- 3.12 บอกขั้นตอนการทำงาน
- 3.13 สาธิตการทำงาน

(4) กระบวนการควบคุม (Controlling Processes) มีดังนี้

- 4.1 นำให้ทำงาน
- 4.2 แก้ไขการทำงานที่ไม่ถูกต้อง
- 4.3 วาดล่าวัดเทียบในสิ่งที่ผิดพลาด
- 4.4 เร่งเร้าให้ทำงาน
- 4.5 ปลดคนที่ไม่มีคุณภาพให้ออกจากงาน

4.6 สร้างกฎเกณฑ์ในการทำงาน

4.7 ลงโทษผู้กระทำผิด

(5) กระบวนการประเมินสภาพการทำงาน (Assessing Processes) มีดังนี้

5.1 พิจารณาตัดสินเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

5.2 วัตถุประสงค์กรรมในการทำงาน

5.3 ทำการวิจัยผลงาน

ต่อมาในปี ค.ศ. 1975 แฮร์ริส (Harris อ้างถึงในสังค อุทรานันท์ 2530 : 79-82) ได้เสนอกระบวนการนิเทศการศึกษาในทัศนะของเขาเองมี 6 ขั้นตอน คือ

(1) ประเมินสภาพการทำงาน (Assessing)

(2) จัดลำดับความสำคัญของงาน (Prioritizing)

(3) ออกแบบวิธีการทำงาน (Designing)

(4) จัดสรรทรัพยากร (Allocating Resources)

(5) ประสานงาน (Coordinating)

(6) นำการดำเนินงาน (Directing)

ประเมินสภาพการทำงาน (Assessing) เป็นกระบวนการศึกษาด้านภาพ
ต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลทั้งข้อมูลที่เป็น เพื่อจะนำมาเป็นตัวกำหนดถึงความต้องการจำเป็นเพื่อ
ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

จัดลำดับความสำคัญของงาน (Prioritizing) เป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมาย
จุดประสงค์ และกิจกรรมต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญ

ออกแบบวิธีการทำงาน (Designing) เป็นกระบวนการวางแผนหรือกำหนด
โครงการต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

จัดสรรทรัพยากร (Allocating Resources) เป็นกระบวนการกำหนดทรัพยากร
ต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงาน

ประสานงาน (Coordinating) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ คน เวลา วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกทุก ๆ อย่าง เพื่อจะทำให้การเปลี่ยนแปลงบรรลุผล สำเร็จ

นำการทำงาน (Directing) เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติเพื่อให้เกิดสภาพที่เหมาะสมอันจะสามารถบรรลุผลแห่งการเปลี่ยนแปลงให้มากที่สุด

ในความเห็นของนักการศึกษาไทยเรานั้น กระบวนการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกับ สภาพสังคมไทย ควรจะมีขั้นตอน เป็นระบบ และมีความต่อเนื่องกัน ซึ่งเรียกว่า "PIDRE" (อ่านว่า ไท - ที - เร) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ (Planning-P)

ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ ความเข้าใจในการทำงาน (Informing-I)

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติงาน (Doing-D)

ขั้นที่ 4 สร้างเสริมกำลังใจ (Reinforcing-R)

ขั้นที่ 5 ประเมินผลการนิเทศ (Evaluating-E)

ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ (Planning-P) เป็นขั้นตอนที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ จะทำการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหา และความต้องการจำเป็น ที่จะต้องมีกรนิเทศ รวมทั้งวางแผนถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จะจัดขึ้นอีกด้วย

ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ในการสิ่งที่จะทำ (Informing-I) เป็นขั้นตอนของการให้ความรู้ ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่าจะต้องอาศัยความรู้ ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างไร และจะทำอย่างไร จึงจะทำให้ได้ผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพ ขั้นนี้จำเป็นทุกครั้งที่สำหรับการเริ่มต้นนิเทศที่จะจัดขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม และมีความจำเป็นสำหรับงานนิเทศที่ยัง เป็นไปอย่างไม่ไต่ผล หรือไต่ผลไม่ถึงขั้นที่พอใจ ซึ่งจำเป็นจะต้องทำการทบทวนให้ความรู้ ในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติงาน (Doing-D) ประกอบด้วยการทำงานใน 3 ลักษณะ

คือ

3.1 การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ เป็นขั้นตอนที่ผู้รับการนิเทศลงมือปฏิบัติงานตามความรู้ ความสามารถที่ได้รับจากการดำเนินการในขั้นที่ 2

3.2 การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ ขั้นนี้ผู้ให้การนิเทศจะทำการนิเทศ และควบคุมคุณภาพให้งานสำเร็จออกมาทันตามกำหนดเวลาและมีคุณภาพสูง

3.3 การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ ผู้บริหารจะให้การบริหารสนับสนุนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างไค้ผล

ขั้นที่ 4 การสร้างขวัญและกำลังใจ (Reinforcing-R) ขั้นนี้เป็นขั้นการเสริมกำลังใจของผู้บริหาร เพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจ และบังเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ขั้นนี้อาจจะดำเนินการไปพร้อม ๆ กันกับผู้รับการนิเทศกำลังปฏิบัติงาน หรือการปฏิบัติงานไค้เสร็จสิ้นไปแล้วก็ไค้

ขั้นที่ 5 ประเมินผลผลิของการดำเนินงาน (Evaluating-E) เป็นขั้นที่ผู้นิเทศทำการประเมินผลการดำเนินการซึ่งผ่านไปแล้วว่าเป็นอย่างไร หลังจากการประเมินผลการนิเทศพบว่ามิมีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างหนึ่งอย่างใด ที่ทำให้การดำเนินงานไม่ไค้ผลดีสมควรจะต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขอาจจะทำได้โดยการให้ความรู้ในสิ่งที่ทำใหม่อีกครั้งหนึ่ง สำหรับกรณีที่ผลงานออกมายังไม่ถึงขั้นพอใจ หรือดำเนินการปรับปรุงการดำเนินงานทั้งหมด สำหรับกรณีที่การดำเนินงานเป็นไปไม่ไค้ผล และถ้าหากการประเมินผลไค้พบว่าประสบผลสำเร็จตามที่ไค้ตั้งใจไว้ หากจะดำเนินการนิเทศต่อไปก็สมารถทำไปไค้เลย โดยไม่ต้องให้ความรู้ในเรื่องนั้นอีก (สังคอุทรานันท์ 2530 : 84-87)

ในทัศนะของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 16) ไค้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้อการ

ขั้นที่ 2 การวางแผนและกำหนดทางเลือก

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อและเครื่องมือ

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการณ์ในโรงเรียน

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและการรายงานผล

จากกระบวนการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน ในทัศนะของนักการศึกษาหลายท่าน พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาที่ไค้ผลดี จะต้องมิ้ขั้นตอน มีระบบ และมีความต่อเนื่องกันไป ด้วยความร่วมมือระหว่างบุคลากรทางการศึกษา ทั้งผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

กิจกรรมการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการส่งเสริม สนับสนุน หรือพัฒนาการเรียนการสอน ของครูให้บรรลุคุณภาพตามหลักสูตร ฉะนั้นในการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนจึงสามารถจัด กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้การนิเทศการศึกษาวรรลุวัตถุประสงค์ได้ เช่น

(1) การให้ความรู้ ผู้นิเทศในโรงเรียนจะใช้การนิเทศ โดยให้ความรู้แก่ครูได้ หลายอย่าง ได้แก่ การให้คำแนะนำ การประชุมปรึกษาหารือ การจัดอบรม การประชุมนิเทศ การใช้เอกสารให้ความรู้ และการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้

(2) การสาธิต ได้แก่ การสาธิตวิธีสอน สาธิตการใช้เครื่องมือ การปฏิบัติบางอย่าง ให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นต้น

(3) การพาไปปฏิบัติงาน โดยพาครูไปดูการแสดง การจัดนิทรรศการ หรือกิจกรรมที่มี ประโยชน์ต่อการดำเนินงานในสายวิชานั้น ๆ

(4) การประสานงานให้ร่วมกันทำงาน ผู้นิเทศในโรงเรียน ควรจะมีฐานะเป็นผู้ ประสานงานเพื่อให้ครูได้ร่วมกันทำงานเพื่อส่วนรวม

(5) การบริการทางวิชาการ ให้บริการในค้ำนวัสดุการเรียนการสอนและแหล่งวิชา ที่เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนนั้น

(6) การประเมินผลการวิจัย ผู้นิเทศในโรงเรียนจะต้องใช้ในการประเมินผล และ การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศการศึกษา เพื่อที่จะได้ทราบว่า การดำเนินงานการเรียนการสอน นั้นมีจุดอ่อน จุดแข็งตรงไหน เพื่อจะได้แก้ไขและส่งเสริมให้ตรงจุด

(7) การจักกิจกรรมกระตุ้นให้ปฏิบัติงานเข้มแข็งขึ้น ผู้นิเทศในโรงเรียน อาจใช้วิธีการประกวด และการแข่งขันในค่านต่าง ๆ เป็นการกระตุ้นให้ครูกระทำหรือรื้อนในการปฏิบัติงาน เช่น การประกวดผลการเรียนของนักเรียน ประกวดการสอน เป็นต้น

(8) การให้ไปฝึกงาน โดยจัดส่งครูไปฝึกงานในที่ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถกลับมาทำงานให้ไค้ผลดี เช่น ส่งครูวิคผลไปฝึกงานการดำเนินการเกี่ยวกับการวิคผลในโรงเรียนอีกโรงเรียนหนึ่ง

(9) การทำให้เกิดความเข้าใจ ผู้นิเทศในโรงเรียนจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานให้เกิดความเข้าใจระหว่างคนในกลุ่ม (อาคม จันทรสุนทร อังถึงใน นิเทศา ปรีชาหาญ 2524 : 68-69)

ส่วนในความเชื่อและทัศนะของนักการศึกษาอีกท่านหนึ่ง สงัก ปุทรานันท์ (2530 : 90-102) กล่าวว่า กิจกรรมสำหรับการนิเทศ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความสามารถแก่ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งรับการนิเทศที่จักขึ้นในขณะนั้น และได้แบ่งหมวดหมู่กิจกรรมการนิเทศการศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- (1) กิจกรรมที่ผู้นิเทศ เป็นผู้ปฏิบัติ
- (2) กิจกรรมที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศปฏิบัติร่วมกัน
- (3) กิจกรรมที่ผู้รับการนิเทศ เป็นผู้ปฏิบัติ

กิจกรรมสำหรับผู้นิเทศ เป็นกิจกรรมหลักที่ผู้นิเทศใช้สำหรับการให้ความรู้แก่ผู้รับการนิเทศ หรือตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับการนิเทศ เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้รับการนิเทศให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการนิเทศที่ไค้กำหนดไว้ ประกอบด้วย

(1) การบรรยาย เป็นกิจกรรมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจของผู้นิเทศ ไปสู่ผู้รับการนิเทศ

(2) การสาธิต (Demonstrating) เป็นกิจกรรมการให้ความรู้ ที่มุ่งให้ผู้อื่น ไค้เห็นการดำเนินการคล้ายสถานการณ์จริง

(3) การสังเกตภายในห้องเรียน (Observing in Classroom) เป็นกิจกรรมที่ทำการสังเกตการทำงานในสถานการณ์จริงของบุคคล เพื่อวิเคราะห์สภาพการปฏิบัติงานของบุคคลเหล่านั้น

(4) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นกิจกรรมสำหรับการสืบค้นหาข้อมูล
ต่าง ๆ

(5) การบันทึกข้อมูล (Recording) การบันทึกข้อมูลมีจุดประสงค์สำคัญใน
การเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้เป็นหลักฐานเพื่อประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล หรือเพื่อประโยชน์
ต่อการใช้อ้างอิงในโอกาสต่อไป

(6) การจัดทำเครื่องมือและข้อทดสอบ (Instrumenting and Testing)
กิจกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับการใช้แบบทดสอบ แบบสำรวจ แบบแสดงความคิดเห็น แบบประเมิน
เจตคติ และเครื่องมืออื่น ๆ เครื่องมือเหล่านี้มักจะใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่นอยู่บ่อย ๆ เช่น การ
อภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การสัมภาษณ์และการสังเกต

(7) การวิเคราะห์ข้อมูลและการศึกษาคำนวณ (Analyzing and Calculating)
กิจกรรมชนิดนี้มีความสำคัญมากสำหรับผู้นิเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการติดตามและประเมินผล
การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) และการควบคุมประสิทธิภาพการสอน

(8) การเขียน เป็นกิจกรรมที่ใช้เป็นสื่อกลางในการนิเทศเกือบทุกเรื่อง

กิจกรรมที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศทำร่วมกัน ได้แก่

(1) การประชุม การประชุมที่ใช้เป็นกิจกรรมสำหรับการนิเทศมีหลายลักษณะ เช่น
การประชุมชี้แจง ประชุมกลุ่มย่อย การระดมพลังสมอง เป็นต้น

(2) การอภิปราย (Discussing) เป็นกิจกรรมที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศทำ
ร่วมกัน เหมาะสำหรับกลุ่มขนาดเล็ก

กิจกรรมสำหรับผู้รับการนิเทศ ได้แก่

(1) การฟัง (Listening) เป็นกิจกรรมที่จะช่วยถ่ายทอดแนวความคิดจาก
บุคคลหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง หรือจะเป็นหลาย ๆ คนก็ได้

(2) การดู (Viewing) เป็นการรับทราบข้อมูลต่าง ๆ โดยการใช้สื่อทางตา

(3) การอ่าน (Reading) การอ่านเป็นกิจกรรมการนิเทศที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย
สามารถใช้กับบุคคลจำนวนมากและผู้รับการนิเทศจะอยู่ไกลเพียงใดก็สามารถกระทำได้

(4) การเยี่ยมชม (Interristing) เป็นกิจกรรมที่บุคคลหนึ่ง จะไปเยี่ยมชม และสังเกตการทำงานของอีกบุคคลหนึ่ง

(5) การไปทัศนศึกษา (Field Trip) กิจกรรมชนิดนี้เป็นการเดินทางออกจากโรงเรียนไปสถานที่แห่งอื่นเพื่อศึกษาและดูงานที่สัมพันธ์กับงานที่ตนเองได้ปฏิบัติอยู่

(6) การปฏิบัติตามคำแนะนำ (Guided Practice) กิจกรรมชนิดนี้ใช้ได้กับรายบุคคลหรือกับกลุ่มขนาดเล็ก เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ

(7) บทบาทสมมุติ (Role Playing) เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิด ของบุคคลในวัฒนธรรมต่าง ๆ

(8) การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ (Exhibiting Materials and Equipment) กิจกรรมนี้จะช่วยในการฝึกอบรม หรือเป็นกิจกรรมสำหรับงานพัฒนาวัสดุต่าง ๆ

ปัจจัยที่สนับสนุนการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งยังมีอีกสองกระบวนการที่สำคัญ คือ กระบวนการบริหาร และกระบวนการเรียนการสอน กระบวนการทั้งสามดังกล่าวนี้ จะช่วยพัฒนาการศึกษาให้บรรลุผลได้หรือไม่นั้น ย่อมจะต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานสนับสนุน นพพงษ์ บุญจิตราคุสัย (2529 : 40-41) กล่าวว่า ปัจจัยหรือทรัพยากรที่สำคัญที่ใช้ในการบริหารการศึกษา คือ "4 M's" ซึ่งได้แก่

(1) Management	หมายถึง ระบบการบริหาร
(2) Man Power	หมายถึง การใช้กำลังคน
(3) Money	หมายถึง การใช้งบประมาณ
(4) Materials	หมายถึง การใช้วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมืออำนวยความสะดวก

สังค อุทรานันท์ (2530 : 197-198) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นงานของผู้บริหาร แต่ในการดำเนินงานนิเทศนั้น โดยทั่วไปแล้วผู้บริหารมักจะมอบให้ผู้นิเทศเป็นผู้กระทำ ในลักษณะเช่นนี้ การนิเทศจะสำเร็จลงได้ควยก็ ก็จำเป็นจะต้องอาศัยการสนับสนุนของผู้บริหาร

ทั้งนี้เพราะการนิเทศมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณการเงิน เป็นต้น

(1) การสนับสนุนในค้ำนบุคลากร

การนิเทศการศึกษาต้องการการสนับสนุนในค้ำนบุคลากรทั้งในค้ำนผู้นิเทศและผู้นิเทศ สำหรับในค้ำนผู้นิเทศนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องจัดให้มีผู้นิเทศจำนวนเพียงพอ ที่จะรับผิดชอบต่อการนิเทศครูในหน่วยงาน และจะต้องพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้นิเทศแต่ละคนมีความรู้ความสามารถในการทำงาน ส่วนในค้ำนผู้นิเทศนั้น ผู้บริหารจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้นิเทศเข้าร่วมในโครงการนิเทศที่ได้จัดขึ้น หากผู้บริหารถือว่าการพัฒนาบุคลากรภายในหน่วยงานเป็นนโยบายของการบริหารแล้ว ก็จะเป็นการสนับสนุนค้ำนบุคลากรที่ดีมาก

(2) การสนับสนุนค้ำนอาคารสถานที่

การดำเนินการนิเทศการศึกษามีความจำเป็นจะต้องใช้สถานที่สำหรับปฏิบัติกิจงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นของการให้ความรู้แก่ผู้นิเทศ จะต้องอาศัยห้องประชุม ซึ่งเป็นสถานที่ที่พัฒนาความรู้เพียงพอแก่ผู้เข้าร่วมการนิเทศ นอกจากนั้นยังต้องการได้รับการสนับสนุนในค้ำนแหล่งวิชาการอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ห้องสมุด ห้องบริการสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น

(3) การสนับสนุนค้ำนวัสดุอุปกรณ์

ในการจัดการนิเทศการศึกษา ต้องการใช้เครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ฟิล์มคัท เครื่องโรเนียว เครื่องสไลด์ทัศนูปกรณ์ ตลอดจนวัสดุสิ้นเปลืองต่าง ๆ การให้การสนับสนุนค้ำนวัสดุอุปกรณ์จะทำให้การนิเทศเป็นไปด้วยความสะดวกและบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้โดยง่าย

(4) การสนับสนุนค้ำนงบประมาณการเงิน

ในการจัดการนิเทศการศึกษาในบางครั้งอาจจำเป็นต้องใช้เงิน ในการจัดดำเนินการเป็นจำนวนมาก เช่น การฝึกอบรม การจัดประชุมสัมมนา หรือในกรณีที่หน่วยงานไม่จัดการฝึกอบรมหรือประชุมสัมมนาขึ้นเอง ก็อาจจะต้องใช้เงินในการส่งบุคลากรไปรับการอบรมหรือร่วมประชุมสัมมนาที่หน่วยงานอื่นจัดขึ้นได้

การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนที่มีคุณภาพ และปริมาณที่เพียงพอ เหมาะสมกับการดำเนินงาน อาทิเช่น บุคลากร นอกจากจะต้องมีคุณภาพที่ดี มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่ศรัทธาของผู้รับการนิเทศแล้วจะต้องมีจำนวนเพียงพอกับปริมาณงานที่รับผิดชอบ ส่วนปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ก็ต้องมีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ เช่นเดียวกัน ส่วนปัจจัยสนับสนุนด้านงบประมาณนั้น ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดความสะดวก และคล่องตัวในการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในอดีตที่ผ่านมา ยังไม่มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาชาวเขาโดยตรง แต่จากการศึกษาและค้นคว้าปรากฏว่ามีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในลักษณะและพื้นที่แตกต่างกันไป เช่น

จินดา ทันมะขัน (2529 : จ-ด) ใ้ทำวิจัยเรื่อง สภาพการจกกิจกรรมการศึกษา สำหรับชาวเขาของโครงการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา ตามความคิดเห็นของครูนิเทศก์ ครูผู้สอน และนักศึกษาชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง กลุ่มหมู่บ้านแม่สวรรค์น้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ครูนิเทศก์ ครูผู้สอน และนักศึกษามีความคิดเห็นว่าศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา กลุ่มหมู่บ้านแม่สวรรค์น้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถจัดกิจกรรมการศึกษาในค่านหลักสูตร การเรียนการสอน สื่อการเรียน การวัดผลประเมินผล บริการชุมชน และพัฒนาชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดี
2. ครูนิเทศก์ ครูผู้สอน และนักศึกษามีความคาดหวังค่อนข้างสูงต่อการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา กลุ่มหมู่บ้านแม่สวรรค์น้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. ครูนิเทศก์ ครูผู้สอน และนักศึกษา ต่างให้คะแนนในระดับที่ใกล้เคียงกันต่อการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา
4. ครูนิเทศก์ ครูผู้สอน และนักศึกษ ต่างให้คะแนนในระดับที่ใกล้เคียงกันต่อความคาดหวังในการจัดกิจกรรมทางการศึกษาค้นต่าง ๆ ของศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา

5. ทั้งครูนิเทศก์และครูผู้สอนต่างมีความคิดเห็นว่าศูนย์การศึกษา เพื่อชุมชนในเขต
ภูเข่า กลุ่มหมู่บ้านแม่อสวรรค์น้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถจัดกิจกรรมทางการศึกษาได้ไม่
แตกต่างจากความคาดหวังในทุก ๆ ด้าน

สมบูรณ์ ศาสดาชีวิต และคณะ (2526 : iv - 169) ได้สรุปผลการวิจัย
รูปแบบการนิเทศของโครงการการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเข่า (ศศช.) ไว้ดังนี้

โครงการ ศศช. ได้วางรูปแบบการนิเทศ โดยยึดแนวการจัดกลุ่มหมู่บ้านชาวเขา
ของหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านบริวารรวมเป็น
กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีหมู่บ้านประมาณ 6-9 หมู่บ้าน ครูนิเทศก์จะมีที่พักประจำอยู่ในหมู่บ้านหลัก
ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำเขตปฏิบัติการทางกองสงเคราะห์ชาวเขาร่วมอยู่ด้วยในหมู่บ้านนั้น ส่วนใน
หมู่บ้านบริวารจะมีครูประจำการอยู่หมู่บ้านละ 1-2 คน โครงการฯ ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของครู
นิเทศก์ไว้ เพื่อทำหน้าที่นิเทศครูในกลุ่มหมู่บ้านของตน โดยทำงานร่วมกันเป็นทีมกับเจ้าหน้าที่ของ
หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งประกอบไปด้วยหัวหน้าเขตปฏิบัติการ เจ้าหน้าที่ค้ำนการ
เกษตรและเจ้าหน้าที่ค้ำนการอนามัย และครูนิเทศก์ยังมีหน้าที่ประสานงานกับอำเภอและจังหวัดด้วย
โครงการ ศศช. ได้จัดวัสดุอุปกรณ์ และจัดบริการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของครูนิเทศก์

ประเด็นสำคัญของผลการวิจัย

1. รูปแบบการนิเทศของโครงการ ศศช.

เกี่ยวกับรูปแบบการนิเทศตามที่โครงการ ศศช. ได้วางแนวทางไว้นั้น เมื่อวิเคราะห์
องค์ประกอบทั้งสามด้านของระบบการนิเทศจากหลักฐานทางเอกสาร รายงานคู่มือการดำเนินงาน
ต่าง ๆ นั้น พอจะสรุปได้ว่าในส่วนที่เป็นปรัชญา หลักการ วัตถุประสงค์ของการนิเทศนั้นทางโครงการ
ยังไม่ได้มีการพิจารณาไตร่ตรอง ประชุมอภิปรายกันอย่างเพียงพอ และมิได้มีปรากฏในคู่มือการ
ดำเนินงานให้เป็นที่รู้จักยอมรับ และเข้าใจกันอย่างแพร่หลาย นอกจากบันทึกไว้ในรายงานการประชุม
เท่านั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับเทคนิค วิธีการ และกระบวนการนิเทศทางโครงการ ศศช. ยังมีได้มีการฝึก
อบรมครูนิเทศก์ในทางนี้โดยตรง และได้มีการประชุมชี้แจง เสนอแนะ เกี่ยวกับวิธีการนิเทศเพียงสองครั้ง
ตามที่ปรากฏในรายงานการประชุมเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่เจ้าหน้าที่โครงการก็ตระหนักถึงความสำคัญของการ
ช่วยเหลือครูนิเทศก์ในการได้รับการฝึกหัดอบรมค้ำนี้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากในระยะแรกของ

โครงการ เจ้าหน้าที่ มีภาระงานด้านการจัดการ การบริหาร การประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน การจัดตั้งศูนย์การศึกษาในชุมชน (ศคช.) การพัฒนากรรมการหมู่บ้านที่จะต้องจัดทำก่อน จึงทำให้การ เตรียมครูนิเทศก็ยังไม่พร้อม

จากความไม่กระฉ่างชัดในบทบาทหน้าที่หลักของตน การไม่ได้รับการฝึกอบรมด้านการนิเทศมาก่อน ประกอบกับขีดจำกัดด้านคุณภาพของครูนิเทศ ซึ่งทางโครงการไม่ได้กำหนดคุณภาพไว้ให้สูงกว่าครูทั่วไป โดยได้ทำการคัดเลือกมาจากคณะครู ศคช. ผู้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มครู แม้ว่าในระยะต่อมาจะได้กำหนดคุณสมบัติพิเศษเพิ่มเติมสำหรับครูนิเทศ และให้คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือกด้วยก็ตาม ก็ไม่ใช่ว่าเกณฑ์ที่จะพิจารณาครูนิเทศด้านคุณภาพ หรือความสามารถทางการแนะนำครู ทั้งนี้อาจเป็นปัญหาระดับเหนือขึ้นไป ด้านอัตรากำลังบรรจุครูนิเทศและครูช่วยชีวิตจำกัดต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้ครูนิเทศจึงไม่มีความพร้อม ไม่มีความมั่นใจในงานนิเทศ ด้านการ เรียนการสอนหรือด้านวิชาการ

2. ขอบข่ายงานและแนวทางปฏิบัติของครูนิเทศ

ปรากฏว่าครูนิเทศได้ปฏิบัติงานตามที่โครงการ ศคช. ได้กำหนดไว้ตามเอกสารต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะงานที่กว้างขวาง ครอบคลุมงานหลายด้าน คือ การช่วยเหลือครูด้านการเรียน การสอน การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนในชุมชน การให้บริการพื้นฐานทางเกษตร อนามัย การจัดทำคณะกรรมการหมู่บ้านและการพัฒนาชุมชน การประสานงานและงานธุรการ จากความเห็นของครูเกี่ยวกับครูนิเทศก็ตรงกับรายงานของ ครูนิเทศที่เห็นว่างานที่ตนทำได้ดีที่สุดคือการประสานงาน ส่วนงานอื่น ๆ ครูตอบว่าครูนิเทศช่วยได้บ้าง เท่านั้น ในความเห็นของครูนิเทศเองประมาณครึ่งหนึ่งที่เห็นว่าขอบข่ายงานที่ปฏิบัติอยู่นั้นเหมาะสมแล้ว อีกครึ่งหนึ่งบอกว่าควรลดภาระงานด้านธุรการและอาจเพิ่มผู้ช่วยครูนิเทศด้านวิชาการอีกหนึ่งคน

ในการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานของครูนิเทศ ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและยอมรับวัตถุประสงค์ของโครงการ ศคช. และมีทัศนะในทางที่บุคคลอื่น ทว่าครูนิเทศมีความรู้ความเข้าใจและยอมรับวัตถุประสงค์ของโครงการ ศคช. มีทัศนะในทางที่ดีคือโครงการ นอกจากนั้นครูนิเทศยังมีทัศนคติที่ดีต่อครูและต่อชาวบ้านโดยส่วนรวมครูนิเทศมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานที่ ยกเว้นการนิเทศครูทางด้านวิชาการ และเห็นความสำคัญของงานนิเทศ ต้องการที่จะได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมทางด้านการเรียนการสอนและเทคนิคการนิเทศ

นอกจากบทบาทหน้าที่ของครูนิเทศแล้ว ในการวิจัยเรื่องนี้ยังศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของฝ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย สำหรับศึกษานิเทศก์อำเภอ และหัวหน้าเขตปฏิบัติการนั้นมีประเด็นสำคัญว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอส่วนใหญ่มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และกิจกรรมในโครงการ ศศช. และไต่ระดับหน้าที่เกี่ยวกับการนิเทศของคนที่ทำหน้าที่ตรวจตราดูแล ควบคุม ให้คำแนะนำ การเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไข การช่วยแก้ปัญหา ช่วยวางแผนการทำงานให้เป็นแนวเดียวกัน นอกจากนี้มีหน้าที่ประสานงานกับจังหวัดและศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคเหนือบางครั้ง

3. เทคนิควิธีการและปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการนิเทศ

จากการสอบถามครูนิเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม ปรากฏว่าครูนิเทศได้ร่วมมือกันกับฝ่ายอื่น ๆ โดยเฉพาะหัวหน้าเขตปฏิบัติการและเลขาธิการโครงการ แต่การประสานงานในลักษณะของการวางแผนร่วมกันมีไม่มากนัก ทั้ง ๆ ที่ครูนิเทศทุกคนเห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกับผู้อื่น เมื่อวิเคราะห์ถึงวิธีการทราบนโยบายของครูแล้ว ปรากฏว่าครูนิเทศก็ยังไม่มียุทธวิธีแบบชัดเจนนัก แสดงว่าในการพบปะกันระหว่างครูนิเทศกับครูมิได้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการนิเทศ แต่เป็นการพบปะกันในฐานะเพื่อนร่วมงาน มีความเห็นอกเห็นใจและให้กำลังใจเป็นหลัก ครูนิเทศส่วนใหญ่ไปเยี่ยมครูประมาณเดือนละครั้ง โดยแจ้งให้ครูทราบล่วงหน้า และครูนิเทศก็มีแนวโน้มสูงที่จะใช้เทคนิควิธีนิเทศแบบ non-directive มากกว่า directive

ประชา สิกขัญญา (2523 : ง-ฉ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติจริงในการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสมุทรปราการ โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครู ซึ่งสรุปผลการวิจัยดังนี้

(1) กระบวนการนิเทศการศึกษา ผู้บริหารมีความคิดเห็นว่าตนเองได้ปฏิบัติมาก แต่ครูมีความเห็นว่าผู้บริหารปฏิบัติน้อย

(2) พิจารณาการนิเทศการศึกษา ผู้บริหารมีความคิดเห็นว่าตนเองได้ปฏิบัติมาก เช่น ด้านการช่วยเหลือครูในการปรับตัว ด้านอุปกรณ์การสอน การปรับปรุงวิชาชีพครู และการส่งเสริมการค้นคว้าทดลอง แต่ครูเห็นว่าผู้บริหารปฏิบัติน้อย ส่วนกิจกรรมด้านหลักสูตร การส่งเสริมการทำงานร่วมกัน และการประเมินผลผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่าตนเองได้ปฏิบัติน้อย แต่ครูเห็นว่าผู้บริหารไม่ได้ปฏิบัติ

(3) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียน พบว่าปัญหาที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ขาดแคลนงบประมาณ รองลงมาคือขาดแคลนอุปกรณ์การสอน ผู้บริหารระดับสูงไม่ได้ให้ความสนใจหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านวิชาการของโรงเรียน ครูบางคนขาดความกระตือรือร้นในการที่จะปรับปรุงวิชาของตนเอง ผู้บริหารโรงเรียนมีงานด้านอื่นมาก จึงไม่มีเวลาปรับปรุงโรงเรียนและขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษามาโดยเฉพาะ

สุชาติ ศรีสุวรรณ (2528 : ๑-๓) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด : การศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเสียม โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และศึกษาเอกสารของโรงเรียน ซึ่งสรุปผลการวิจัย ดังนี้

(1) งานนิเทศการศึกษภายในโรงเรียน ที่มีโรงเรียนจัดทำมากที่สุด คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ครู เรื่องการวางแผนการสอน การจัดทำแผนการสร้างเสริมประสิทธิภาพของการจัดบริเวณโรงเรียนและห้องเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน

(2) กระบวนการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียน ผู้บริหารร่วมกับคณะครู จัดทำแผนงานและโครงการขึ้น มอบหมายให้คณะบุคคลรับผิดชอบและปฏิบัติงานร่วมกัน

(3) ปัจจัยสนับสนุนงานนิเทศการศึกษภายในโรงเรียน คือโรงเรียนมีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียน ความต้องการงบประมาณ และสื่อวัสดุการสอนสำเร็จรูป

(4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียน คือโรงเรียนขาดแคลนวิทยากร แหล่งวิทยากร ครูขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียน ขาดความมั่นใจในตนเอง และขาดการยอมรับจากคณะครูในโรงเรียน ขั้นตอนการเบิกจ่ายงบประมาณซับซ้อนเกินไป โรงเรียนได้รับวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพต่ำ และไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน

สุนทร โคตมี (2528 : จ-ข) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการนิเทศการศึกษา ภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด : การศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดกาญจนบุรี โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษา ซึ่งสรุปผลการวิจัย ดังนี้

(1) โรงเรียนประถมศึกษาทุกขนาดและสภาพที่ตั้งของโรงเรียน ได้ปฏิบัติตามนิเทศ การศึกษา 3 ประเภท มากที่สุดจนถึงน้อยที่สุดตามลำดับ คืองานวิชาการหรือการเรียนการสอนใน โรงเรียน โดยเฉพาะการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ครู เรื่องการวางแผนการสอน งานสนับสนุน และบริหารด้านการเรียนการสอน โดยเฉพาะการจัดบริเวณโรงเรียนและห้องเรียนให้เอื้ออำนวย ต่อการเรียนการสอน และงานด้านพัฒนาครูภายในโรงเรียน โดยเฉพาะการอบรมเพื่อพัฒนาคุณ- ด้ยส่วนตัวของครูที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประสิทธิภาพของการทำงานอย่างมีความสุข

(2) กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ปรากฏว่าโรงเรียนส่วนมากได้ปฏิบัติตาม ขั้นตอน ๗ 5 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การวางแผน

ขั้นที่ 2 การสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 3 การดำเนินงาน

ขั้นที่ 4 การสร้างขวัญและกำลังใจ

ขั้นที่ 5 การประเมินผลการปฏิบัติงาน

(3) ปัจจัยสนับสนุนงานนิเทศภายในโรงเรียน ที่โรงเรียนส่วนมากต้องการ คือ ปัจจัยด้านบุคลากรและการจัดการในเรื่องคำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน โดยเฉพาะการวางแผน

(4) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการนิเทศภายในโรงเรียน ที่โรงเรียนจำนวนมากที่สุดระบุคือ ด้านบุคลากรและการจัดการในเรื่องความขาดแคลนวิทยากร และ/หรือแหล่ง วิชาการที่จะให้ความรู้แก่ครู เพื่อนำไปใช้ในการจัดดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน